

Hit med Historien

Køge Bys historie for børn

Historien 1950-erne

Indhold

Bogens forfatter: Mette Henriksen

Mod bedre tider i Køge

Nye boliger

Søndre Skole

Kommunen bygger

Køge Byråd

Borgmesteren og medlemmerne af byrådet

Byrådets opgaver

Arbejdslivet i Køge

Køges mange industriarbejdere og alle de andre

Arbejdspladser i Køge

Kvinder på arbejdsmarkedet

Boliger

Eget parcelhus

Familien

Kernefamilien

En husmors opgaver

Kvinder ud på arbejdsmarkedet

Hverdag og fritid

Børns fritid

Ungdomskultur i Køge

Fodbold

Biografen

Byfester og karneval

Litteratur

Her kan du få flere oplysninger

Internet

Om bogen

Bogens forfatter: Mette Henriksen

Mod bedre tider i Køge

I 1945 sluttede 2. Verdenskrig, hvor Danmark i 5 år havde været besat af Tyskland. Efter krigen startede en periode, hvor landet og befolkningen skulle omstille sig til fredstiden. Der var stadig spor af Besættelsestiden i danskernes hverdag. For eksempel var der stadig

rationering på mange varer, hvilket betød, at det var nødvendigt at aflevere rationeringsmærker sammen med betalingen, når man skulle købe f.eks. sukker og kød. Hver familie fik et vist antal rationeringsmærker. På den måde sikrede man, at alle fik del i de varer, der var mangel på under krigen og i omstillingsperioden. Efterkrigstiden var endvidere præget af de mange flygtninge, der stadig befandt sig i landet. Også til Køge var der strømmet et stort antal flygtninge fra Tyskland, Polen og Baltikum. De blev navnlig indlogeret i de flygtningelejre, der blev etableret i en tidligere KFUM lejr ved Parkvej og den såkaldte Nordlejr ved Glentevej. De sidste flygtninge forlod først Køge i 1947. Under krigen var der stort set ikke blevet bygget nye huse, da der var mangel på byggematerialer. Efter krigen begyndte man at bygge igen. Der var et voksende behov for boliger, fordi der blev født et stigende antal børn under og lige efter krigen. Man taler om de store krigsårgange eller lidt spøgefuldt ”mørklægningsbørn”. Under hele Besættelsen skulle vinduerne mørklægges med gardiner, og der var udgangsforbud, så i stedet måtte man finde fornøjelser i hjemmet. I Køge blev der bygget mange nye bygninger i 1950’erne, især boliger. I de nye boliger var der mere plads og lys, og der var ofte altan eller have til. Mange boliger i Køge stammer fra denne tid. Der var også andet nyt ved boligerne. Der blev installeret køleskab og badeværelse. Der kom også bedre muligheder for opvarmning til husene, da kakkellovne blev erstattet af centralvarme og oliefyr. I slutningen af 1950’erne fik flere og flere mennesker i Køge telefon, TV og bil, men disse velfærdsgoder var ikke nær så almindelige som i dag. Det blev muligt at købe alle de nye ting, fordi varerne blev billigere, da de kunne massefremstilles. Samtidig fik folk flere penge, da lønningerne steg. Hvis vi ser på de materielle goder, gik det i årene efter krigen – og især slutningen af 1950’erne – mod bedre tider i Køge og resten af Danmark. Det blev betragtet som naturligt dengang, at moren var hjemme hos børnene, og at faren tjente pengene. Ikke desto mindre havde en del gifte kvinder udearbejde, så begge forældre var borte fra hjemmet en del af dagen. Pasningsordningerne var endnu ikke så udbyggede med vuggestuer, børnehaver og fritidshjem eller SFO’er. I Køge var der kun to børnehaver. Børnene blev passet hjemme eller hos venner og familie. I slutningen af 1950’erne begyndte kvinderne for alvor at tage udearbejde. I løbet af de ti år fra 1950 til 1960 var der et begyndende opbrud på mange felter, selv om det ikke umiddelbart kunne registreres i hverdagen. Først i 1960’erne kom der rigtig skred i alting. Man kan måske sige, at overfladen var forholdsvis rolig i 1950’erne, men forandringerne lå parate nedenunder. Hvordan så Køge ud i 1950’erne? Køge blev grundlagt for mere end 700 år siden. Det store torv har lige siden været centrum for handel og mødested for folk i og uden for Køge. Husene rundt om Torvet stammer fra forskellige tidspunkter, men ingen er opført i 1950’erne. Den imponerende gamle købstadskirke satte stadig sit præg på byen, men andre større bygninger var skudt op. Havnen har fra begyndelsen været grundlaget for byen og var længe den vigtigste kontaktflade til resten af verden. I 1950’erne havde transporten på landjorden dog for længst givet havnen konkurrence. **Nye boliger** Af kortet på side 9 i bogen over de mange nye bygninger i Køge i 1950’erne fremgår det, at der mest blev bygget nord eller syd for ”den gamle by”. Det var her de tomme grunde fandtes, og hvor det var muligt at få byggegrunde. Udbygningen mod vest var i et vist omfang begrænset af godset Gammelkjøgegaards jorder, men godset havde dog solgt jord fra til Køge Kommune bl.a. i Sønderkøge og Peders Vænge.

Søndre Skole

I 1950'erne fik Køge en ny og moderne skole: Søndre Skole. Den blev opført i 1954-1958. Den havde noget så nyt som en boldbane til eleverne. De, der gik på de to gamle skoler i midtbyen, måtte bruge Lovparken. Men også på den nye og moderne skole, skulle eleverne sige "Frøken" til deres lærerinde, og "gøre som der blev sagt". Søndre Skole var tegnet af arkitekt Laurids Jensen, og den så anderledes ud end byens gamle skoler. Den var åben og lav, mens de gamle skoler havde høje og mere lukkede bygningskroppe. I den nye skole var der lys og plads i klasseværelserne, to skolegårde og udsigt til åbne marker og grønne villahaver. Det var typisk for 1950'erne at lægge vægt på adgangen til lys, luft og grønne omgivelser.

Kommunen bygger

Kommunen lod flere bygninger opføre i 1950'erne. Sygehuset i byen blev udvidet. Køge Sygehus lå dengang på Sygehusvej tættere ved centrum end 1980'ernes Roskilde Amts Sygehus Køge. Mange mennesker frygtede at få tuberkulose. Sygdommen angreb lungerne, og den smittede meget let. Lige efter krigen havde man fundet en ny metode, så man ved hjælp af røntgenstråler kunne undersøge, om folk havde fået sygdommen. Der var mange mennesker, der skulle undersøges. Derfor blev tuberkuloseafdelingen udvidet. Kommunen byggede et nyt alderdomshjem – Møllebo på Københavnsvej. Det var vigtigt, at de gamle boede godt. I byens tidligere alderdomshjem i Kirkestræde indrettede man i stedet centralbibliotek for Køge og omegn. Biblioteket i Kirkestræde er altså et tidligere alderdomshjem. Centralbiblioteket krævede plads, så ved siden af alderdomshjemmet opførte man flere nye bygninger, tegnet af arkitekt Åge Madsen. Det omfattende byggeri i 1950'erne betød, at Køge ændrede udseende. Byens større industrivirksomheder var stadig placeret nord for byen, ud mod Køge Bugt og Havnen. Her kunne skaffes vand til produktionen og afløb for spildevand. Samtidig var der gode transportmuligheder via Havnen, jernbanen eller Københavnsvej mod København. Mod syd og vest fyldte boligbyggeriet mere i billedet.

Køge Byråd

Det område, som Køge Kommune dækkede i 1950'erne, var den gamle købstad samt områderne Sønderkøge syd for Køge Å ved Strandvejen og Gammelkøge ved Ringstedvej. Kommunerne Ølsemagle, Højelse, Lellinge, Herfølge og Sædder var dengang selvstændige og blev først en del af storkommunen i 1970 eller få år før. Kommunen blev styret af et byråd på 15 medlemmer, som byens borgere havde valgt ved et kommunalvalg. Medlemmerne skulle sammen løse en række opgaver for byen. Byrådet skulle i 1950'erne tage sig af opgaver, der handlede om skoler, veje, sundhed, sociale forhold, renovation med mere. De ansatte ved kommunen førte de beslutninger, som byrådet havde vedtaget, ud i livet. På hjemmesiden www.hitmedhistorien.dk findes en oversigt over byrådets forskellige udvalg i 1950'erne.

Borgmesteren og medlemmerne af byrådet

Byrådsmedlemmerne kom fra forskellige politiske partier. Borgmester Niels Albrechtsen var medlem af Socialdemokratiet, der lige siden 1921 havde haft flertallet i Byrådet.

Tidligere – også i 1950'erne – var der en tæt sammenhæng mellem vælgernes politiske overbevisning (det parti de stemte på) og deres erhverv. Det vil sige, at landmændene stemte på Venstre, husmændene på Det Radikale Venstre, byernes selvstændige på Det Konservative Folkeparti og arbejderne på Socialdemokratiet eller Danmarks Kommunistiske Parti. I Køge stemte de fleste vælgere på socialdemokraterne i 1950'erne. Dengang følte mange arbejdere det som noget helt naturligt at stemme på det parti, som var stiftet af arbejdere og havde som mål at opnå bedre vilkår for de dårligst stillede. På samme måde som landmændenes parti, Venstre, først og fremmest varetog landbrugets interesser. Køge var en arbejderby i den forstand, at arbejderne og deres politiske repræsentanter indtog en stor plads i byens liv. Borgmester Albrechtsen var dog i brede kredse anerkendt som en god mand for hele byen med styr på økonomien, ja nærmest nærig på byens vegne. I 1950 var der kommunalvalg. Ved valget fik Socialdemokratiet 8 pladser; Det Konservative Folkeparti fik 3 pladser; Det Radikale Venstre fik 1 plads; Venstre fik 1 plads og Danmarks Kommunistiske Parti fik 2 pladser. På hjemmesiden www.hitmedhistorien.dk findes en liste over, hvem der sad i byrådet i perioden 1950- 1960.

Byrådets opgaver

Især tre emner havde byrådets interesse i 1950'erne. Nemlig bolig-, sundheds- og uddannelsesområdet. Byrådet syntes, det var vigtigt at støtte boligbyggeriet. Der var mange mennesker, der ikke havde råd til selv at bygge deres egen bolig. For at dække deres behov støttede kommunen bygningen af mange lejeboliger i 1950'erne. Kommunen gav således penge, så der kunne blive bygget flere og bedre boliger i Køge. Borgmester Niels Albrechtsen var med til at oprette "Køge Social-filantropiske Boligselskab" i 1952. Denne forening indsamlede penge for at kunne opføre boliger til børnerige familier. Et boligtilskud fra Staten forudsatte nemlig, at der samtidig var indsamlet penge fra privat side. Staten og kommunen gav begge et tilskud på 10% af omkostningerne. Resten blev betalt gennem lån og gaver fra private. Selskabet startede med at opføre bebyggelsen Solbakken I ved Vordingborgvej syd for den gamle købstad. Boligkomplekset bestod især af lejligheder med 4 rum samt bad og centralvarme. Man regnede med, at huslejen for 2 værelser + 2 kamre ville blive på 93 kr. om måneden uden varme. Det andet område var sundhedspolitikken. Tuberkulose smittede navnlig blandt mennesker, der boede tæt i små og fugtige boliger. I 1950'erne fik mange mennesker stadig sygdommen. Derfor betød det meget at bygge bedre boliger, men byrådet mente også, det var vigtigt at Køge Sygehus blev udvidet med en tuberkuloseafdeling. Samtidig blev de fleste borgere vaccineret mod sygdommen. En anden alvorlig sygdom, var polio eller børnelammelse, der smitter let gennem vand og føde. Netop i 1952-53 var der i Danmark et stort udbrud af børnelammelse, der ramte omkring 2500 med lammelser. Der blev udviklet en vaccine mod sygdommen, således at man i 1955-56 i løbet af kort tid havde fået vaccineret 90% af alle i landet mellem ni måneder og 40 år mod polio. I Køge var det kommunens skolelæge, der stod for det omfattende forebyggende arbejde. Det tredje vigtige område var uddannelsespolitikken. Kommunens største projekt var bygningen af Søndre Skole i 1954-1958. Efter 7 års skolegang kom mange unge i lære inden for håndværk eller handel. Det betød, at de var på arbejdspladsen om dagen og gik i skole et par aftener om ugen. Disse erhvervsfaglige skoler ville byrådet gøre endnu bedre. Køge havde i 1950'erne Teknisk skole for håndværkslærlinge og Handelsskolen for butiks-

og kontorelever. Desuden havde Arbejdsmændenes Fagforening startet en arbejdsteknisk skole for ufaglærte, mens byens eneste aftenskole, Køge Aftenskole, med tilskud fra stat og kommune tilbød undervisning for voksne. I 1950-51 var det absolut mest populære fag, håndgerning, hvor der havde meldt sig 274 elever på 18 hold. Der var ikke noget gymnasium. De få unge, der ønskede eller havde mulighed for at komme i gymnasiet, måtte tage til Roskilde eller Haslev. Enkelte gik på kostskole, for eksempel på Herlufsholm Skole ved Næstved. Der var dog en del unge, der ikke fik nogen faglig eller boglig uddannelse ud over de syv år i folkeskolen, og derfor blev ufaglærte arbejdere.

Arbejdslivet i Køge

Omkring 1900 blev Køge industrialiseret. Det vil sige, at varerne bliver massefremstillet og standardiseret, og de bliver produceret til et ukendt marked. Virksomhederne fremstiller deres produkter ved hjælp af mekanisk kraft, i begyndelsen var det dampkraft fra dampmaskiner og senere elektricitet. Samtidig bliver virksomhederne større, og de forskellige arbejdsopgaver mere specialiserede og opdelt. Også i Køge blev der oprettet flere og flere arbejdspladser inden for industrien. Fra de omkringliggende landsbyer søgte mange mennesker til byen, fordi der ikke var arbejde nok til alle på landet. I Køge var der også mange handlende og håndværkere. Der var nære forbindelser mellem land og by, da byens erhvervsliv forarbejdede råvarer fra landet og solgte varer til kunder på landet.

Køges mange industriarbejdere og alle de andre

Hvis man kaster et blik på tabellen på side 23 i bogen over Køges erhverv, kan man se, at hovederhvervet var håndværk og industri: I 1950 levede 52% af alle Køges indbyggere af arbejde inden for håndværk og industri. I 1960 var det 48,2%. Inden for håndværk og industri kunne man arbejde som ufaglært arbejder, hvis man ikke havde nogen uddannelse bortset fra folkeskolens syv år. Det var den største gruppe, men mange fik en håndværkeruddannelse som f. eks. tømrer, murer eller smed. Køge har altid været et handelscentrum. I 1950 fik 16,7% af byens borgere føden fra arbejde indenfor handel og omsætning. Man kunne være storkøbmand med mange ansatte, eller man kunne have sin egen butik; en bagerbutik, et ismejeri, en grønthandel eller en slagterbutik. Endelig er der tale om de personer, der var ansat i byens forretninger. Flere og flere blev beskæftiget inden for administration og liberale erhverv, der oplevede den største vækst. Det vil sige, at de arbejdede på kontor. Det kunne være på Køge Kommunekontor eller på kontor i byens virksomheder. Til de liberale erhverv hørte bl.a. læger og sagførere. Landbruget spillede ingen rolle i selve Køge, men i de omgivende landområder var der tale om en mekanisering af landbruget. Man taler om en ”traktorisering” af landbruget i 1950’erne, fordi tusindvis af landmænd anskaffede den lille grå Ferguson traktor. Det medførte, at nogle af landbrugsmedarbejderne blev arbejdsløse. De flyttede derfor til byen og fik arbejde der, – eller de rejste frem og tilbage hver dag. På den måde var der et tæt samspil mellem Køge og det omgivende landbrugssamfund.

Arbejdspladser i Køge

Mange af Køges arbejdere var ansat i de store erhvervsvirksomheder. Det var f.eks. Collstrops Imprægneringsanstalt, eller svellefabrikken, som den også blev kaldt. Her

imprægnerede man træ, først og fremmest jernbanesveller og telefonpæle, ved at ”koge” træet i en tjæreholdig væske. Når træ er imprægneret, holder det længere. Fabrikken lå øst for Køge Station ud mod bugten, hvor der lå træ til tørre over et stort areal. Byens absolut største arbejdsplads var dog Codan Gummi, eller Dansk Galoche- og Gummifabrik, som den hed. På denne ene virksomhed var der op til 1700-1800 ansatte i 1950’erne. Så alle i Køge kendte nogen, der arbejdede der. På gummifabrikken fremstillede man gummistøvler, gummisko, cykeldæk og – slanger. Esther Hald fortæller om sin far, der arbejdede som arbejdsmand på Codan Gummi i 1950’erne: ”Min far var altid meget træt efter arbejdet. Han måtte hvile sig på sofaen hver dag, når han kom hjem. Han måtte også skifte tøj, for det lugtede stærkt af gummi. Det var hårdt arbejde, men lønnen var højere end mange andre steder, og så var der sammenholdet!” Til den kemiske industri hørte også Kemisk Værk Køge, hvor der blev fremstillet farvestof til f. eks. at blande i maling og midler til at bekæmpe ukrudt i korn og roer på markerne. Af andre store virksomheder kan nævnes: Ferrosan og Dansk Limfabrik, der ligesom gummifabrikken og Kemisk Værk lå på strandengene nord for Køge i Højelse og Ølsemagle Kommune. Til de store arbejdspladser hørte desuden Junckers Savværk og Køge Andelssvineslagteri. Begge virksomheder lå nordøst for den gamle by ud mod bugten. På byens næststørste arbejdsplads, Junckers Savværk, fremstillede man bøgeparketstave af spildtræ, mens det store slagteri modtog svin fra omegnens landmænd til slagting. Slagteriet var en andelsvirksomhed, der var ejet af mange landmænd i fællesskab. Inden for handelslivet havde Køge et større handelshus på hjørnet af Torvet og Brogade, nemlig J. Chr. Jensen. Det var et familieforetagende. En dag var Jens Chr. Jensen som en anden Mads Skjern fra TV-serien Matador kommet fra Jylland til Køge, hvor han først var bestyrer i forretningen. Senere blev han ejer og fik nu hurtigt opbygget et stort tøjmagasin. Ved hans død overtog hustruen og sønnerne forretningen og drev det store handelshus videre. Forretningen solgte både solidt og holdbart tøj tilfolk fra det store opland, og tøj der var mere let og modepræget til kunderne i Køge.

Kvinder på arbejdsmarkedet

De trykte statistikker skelner først fra 1960 mellem mænd og kvinder på arbejdsmarkedet. På det tidspunkt var én ud af tre, der i Køge havde erhvervsarbejde, en kvinde. Det ser dog ud til, at mange af byens kvinder havde erhvervsarbejde. På gummifabrikken, som suverænt var den største kvindearbejdsplads, var der gennem 1950’erne ansat 500-750 kvinder. Kvindeligt Arbejderforbund, der organiserede ufaglærte kvinder, havde i disse år 800-850 medlemmer, heraf langt de fleste gummiarbejdere. De boede ikke alle i Køge Kommune, men formodentlig hovedparten. Til de nævnte tal skal til gengæld lægges kvinder ansat inden for andre områder. Desuden var der 154 medhjælpende hustruer og 272 tjenestepiger i 1950. Da vi ved, at der i Køge var 3586 kvinder mellem 15 og 64 år i 1950, tyder det på, at omkring 1/3 af disse havde erhvervsarbejde. Kvinderne på gummifabrikken havde fuldtidsarbejde, men andre gik på deltid for at kunne passe børn og hjem ved siden af, hvis ikke de holdt en pause fra arbejdsmarkedet, når de fik børn. Mange var dog nødt til at fortsætte af økonomiske grunde. De ufaglærte kvinder var desuden ansat på Kofods Dukkefabrik, Kjeldsens Fabrikker, Ferrosan, Kemisk Værk, Dansk Limfabrik og på vaskerierne. Kvinder gik også ud som rengørings- og vaskekoner i private hjem. Som hovedregel kan man gå ud fra, at kvinderne fik lavere løn end deres mandlige kolleger.

Kvinder med uddannelse var ansat som syersker, lærerinder, sygeplejersker, ekspeditricer i byens butikker, kontordamer eller som telefonistinder. Mere velhavende kvinder arbejdede ikke ude. De tog sig af hjemmet og børnene. Det blev anset for en kvindes vigtigste opgave. Alligevel regner man på landsplan med, at hver 4. mands kone i 1955 havde udearbejde. Og tendensen var stigende fra slutningen af årtiet.

Boliger

I løbet af 1950'erne blev der bygget mange nye boliger i Køge. Under krigen var boligbyggeriet stort set gået i stå, og umiddelbart efter var det stadig svært at skaffe byggematerialer. Der blev bygget både lejligheder og parcelhuse. De nye boliger var større og lysere end de ældre, og centralvarme, badeværelse og altaner blev en selvfølge. I 1950'erne dukkede mange nye og moderne bekvemmeligheder op, selv om man ikke havde alt det, vi i dag betragter som naturligt. I mange år havde læger og andre inden for sundhedsvæsenet talt om, hvor vigtigt det var for sundheden at få forbedret de hygiejniske forhold samt at få adgang til lys og luft. De nye boliger var derfor som regel udstyret med et badeværelse. Tidligere havde man ikke haft badeværelse, men de fleste ældre boliger havde dog et lille toilet. Nogle steder var der dog flere familier, der delte et toilet ved bagtrappen eller i gården. Hvis man ikke havde badeværelse, måtte man vaske sig og børste tænder ved køkkenvasken. En gang om ugen blev zinkbaljen fyldt med varmt vand, og så kom børnene i bad – og de voksne fulgte efter. Man kunne supplere badet i baljen med et ugentligt bad på badeanstalten. Køge Kommunes Varmtvandsbadeanstalt lå i kælderen under Brochmands Skoles gymnastiksal på hjørnet af Katekismusgade og Kirkestræde. Lys, luft og havbad kunne fås på Køge Søbadeanstalt, der lå syd for Havnen ved Søndre Strand. I løbet af 1950'erne blev det mere og mere udbredt at varme boligen op ved hjælp af centralvarme. Det er et varmeanlæg, hvor varmen produceres centralt et sted i huset og fordeles ud i de enkelte rum. Som regel var der tale om et oliefyr, hvor der via et røret blev ledt varmt vand ud til radiatorer i rummene. Centralvarme betød en stor lettelse i det daglige arbejde med at opvarme boligen og var samtidig langt mere komfortabelt. Tidligere havde man skullet slæbe brændsel ind og sørge for, der var ild i kakkellovnen. For husmoren kom det til at betyde mindre rengøring, da der ikke blev nær så snavset i boligen. Før havde der heller ikke været varme i alle rum. Husmoren brugte megen tid i køkkenet hver dag. Der var ingen moderne elektriske køkkenmaskiner. Hun måtte købe ind dagligt, for maden kunne ikke holde sig frisk særlig længe, når der ikke var køleskab. I stedet havde man et isskab. Man købte en isblok i ismejeriet eller hentede en hos Fiskesalgsforeningen på Havnen. Isblokken blev lagt i en metalboks i isskabet. Hver gang døren blev åbnet, smeltede lidt af isblokken, så man måtte ikke gå og åbne skabet i utide. Det var også almindeligt at have et såkaldt flueskab. Det var et skab med et tæt net for lågerne, så man kunne opbevare maden herinde uden at der kom fluer ind. Fluer er meget effektive smittespredere! Der begyndte dog så småt at komme køleskabe i de nye boliger. De fleste familier lavede mad med gas fra byens gasværk på Havnen. Når moren skulle tænde for gassen måtte hun putte en mønt i tælleren. En gang om måneden kom en mand fra gasværket for at tømme beholderen. Køkkenet var som regel mindre end i dag, hvor køkken, spisestue og opholdsrum ofte er slået sammen i et større rum. Familien samledes dengang om spisebordet i stuen, hvor der blev spist, lavet lektier, spillet spil og meget andet. Et andet centrum i stuen var lænestolen ved radioen,

hvor faren ofte slappede af efter arbejdstid med avisen eller et radioprogram. TV eller fjernsynet, som det kaldtes, begyndte at sende i Danmark i 1951 med udsendelser to aftener om ugen. Først i slutningen af 1950'erne kom der rigtig gang i salget af fjernsyn. Der var i Køgeområdet i 1958 givet licens til i alt 1372 fjernsyn. Det varede dog nogle år, før fjernsynet blev almindeligt som stuens centrale møbel. Prisen på et fjernsyn var ca. 1500 kr., og en håndværker tjente 250 kr. om måneden, så det var en dyr anskaffelse for en familie, men det var muligt at købe på afbetaling. Det nye samlingspunkt i stuen blev foran fjernsynet. Hvis der ikke var et soveværelse i boligen, sov forældrene i stuen – eventuelt på en sovesofa, som var en ny opfindelse i 1950'erne. De meget populære modeller kunne der være års ventetid på. Børnene havde ikke altid hvert sit værelse, men måtte dele med hinanden eller sove i forældrenes soveværelse. Ofte sov børnene i køjesenge, så pladsen blev udnyttet bedst muligt. Det kunne også være spændende og hyggeligt at ligge i køjesenge. De nybyggede boliger havde dog som regel to værelser og 1-2 kamre. Der var ikke så meget plads til at lege inde i boligen. De fleste børnelege foregik derfor udendørs. Nogle gange sad børnene i opgangen og byttede glansbilleder eller marmorkugler. De kunne også lege på vejen, for biltrafikken var mere beskeden dengang. I Køge var der heller ikke langt til skoven eller stranden, som bød på rige muligheder for fantasifulde og mere pladskrævende udfoldelser.

Eget parcelhus

I Køge var der allerede en del mennesker, som havde eget hus med have. For at få råd til det, lejede man ofte førstesalen ud til en anden familie, – ofte til familiemedlemmer eller arbejdskammerater. Således boede der to familier i mange af husene i f.eks. Sønderkøge. Men i 1950'erne blev det muligt for endnu flere at få opfyldt drømmen om eget hus, fordi der kunne opnås billige statslån til byggeriet. Nogle lån stillede krav om en boligstørrelse på højst 130 m², mens andre lagde loft over håndværkerudgifternes størrelse. Lige efter 2. Verdenskrig var der mere end 200 grunde til salg i området ved Blegdammen, Langesvej og Flindtsvej. Med statslånene kunne de nye boligejere få et hus med de eftertragtede to værelser og to kamre. På trods af disse udbygninger var Køge stadig en købstad med grønne forstæder. Først i 1960'erne blev Køge det, vi kender i dag, et åbent bebygget område med en historisk kerne.

Familien

Kernefamilien var det mest almindelige familiemønster i 1950'erne. Det vil sige, at husstanden alene omfattede en kerne bestående af far, mor og børn og ikke andre slægtninge som f.eks. bedsteforældre.

Kernefamilien

Det var almindeligt, at de unge giftede sig i en tidlig alder. Der kom hurtigt børn, – mange var allerede på vej, når folk blev gift. Men i 1950'erne mente de fleste, at man skulle være gift, før man fik børn. Ellers var pigen ikke ”en pæn pige”. Skilsmisser var sjældne dengang. I 1950'erne var der hvert år omkring 35.000 vielser og 6.600 skilsmisser. De fleste ægteskaber var nogenlunde holdbare, men dog ingen livsforsikring. Kvinden og manden havde forskellige opgaver i familien. Det var kvindens opgave at tage sig af børnene og

hjemmet. Derfor blev de fleste kvinder ”hjemmegående”, når de blev gift og fik børn. Det vil sige, at de arbejdede hjemme med at gøre rent, vaske tøj, købe ind og passe børn. Mange arbejderkvinder fortsatte med at arbejde, når de blev gift og fik børn. De måtte så klare både udearbejde og hjemmearbejdet i familien. Mandens opgave var først og fremmest at tjene penge til familien. Derudover tog han sin del af husarbejdet. Det kunne være reparationer i hjemmet, at ordne cyklerne eller havearbejde. Der var mange familier, der supplerede husholdningen med grøntsager fra kolonihaven eller egen have. Der var således en klar arbejdsdeling mellem kvinden og manden. Det var næsten utænkeligt at se en mand skifte ble på sine børn i 1950’erne, at han gik med barnevogn eller vaskede op efter aftensmaden.

En husmors opgaver

At være ”hjemmegående” og få en hverdag til at fungere i en familie var en stor opgave. Kun få havde vaskemaskine, støvsuger, køleskab mm. Det betød, at en opgave som tøjvask tog flere dage: Om aftenen blev tøjet lagt i blød. Næste dag blev det kogt i en gruekedel. Efterfølgende blev det skrubbet, skyllet og vredet. Derefter blev det hængt til tørre. Dagen efter – på tredjedagen – blev tøjet strøget og måske stivet først – meget tøj skulle stives med kartoffelmel eller sukker. Det var besværligt. Derfor var de nye strygefri nylonkjorter fra Amerika meget populære! Men de var temmelig dyre. Prisen på en nylonkjorte var 62,- kr., mens en almindelig bomuldsskjorte kostede 13,85 kr. Når det var så tidskrævende at vaske tøj, skiftede man ikke sit tøj så tit. Det tøj, børnene havde på i skole, blev skiftet én gang om ugen. Så efter skoletid skiftede børnene deres tøj til noget mere praktisk hverdagstøj. Husmoren skulle også klare familiens indkøb og madlavning. Der var endnu ingen supermarkeder med selvbetjening i 1950’erne. Det kom først senere. Derfor måtte husmoren i mange butikker for at klare indkøbene. Hun skulle til grønthandleren, slagteren, bageren, og i ismejeriet eller hos købmanden. I forretningen ”Aka” på Torvet kunne man købe kaffe. Arbejdet blev lettet noget af, at der dengang kørte handlende rundt i boligkvartererne. Det kunne være mælkemanden, brødmanden eller fiskemanden. Husmoren behøvede heller ikke selv bære varerne hjem, for der blev bragt varer ud med bybud. Mange børn havde et fritidsjob som bud for en forretning. Husmoren eller et af børnene kunne selv aflevere bestillingen i forretningen, eller man kunne ringe, hvis man vel at mærke havde telefon. I butikkerne kendte ejeren de handlende, og husmoren blev kaldt f.eks. ”fru Madsen”. Når man skulle købe sukker, mel og gryn, blev det vejlet af på en vægt i butikken! På torvedagene kunne man købe varer på Køge Torv. Her blev solgt høns, æg, ost, grøntsager mm. Samtidig mødte man altid nogen, man kendte. Husmoren skulle også sørge for familiens tøj. Tøjet blev købt i en manufakturhandel eller en trikotageforretning. Det var en butik, der solgte tøj. Der blev ofte sparet på tøj indkøb. I stedet strikkede og syede moren selv tøjet – eller en anden i familien eller bekendtskabskredsen. Og børn arvede tøj efter hinanden. Den daglige madlavning hørte til morens opgaver. Familierne fik som regel to retter til aftensmad hver dag. Om vinteren var en af retterne ofte grød. Til hovedret fik de fleste kød, kartofler og sovs. Der var ingen pasta eller eksotiske frugter fra fremmede lande, selvom det blev muligt at købe bananer i 1950’erne. Når børnene kom fra skole, ventede moren hjemme med f.eks. Amagermadder og varm te. I de hjem, hvor moderen arbejdede, gik børnene efter skole ind til naboen eller hen til nogen i familien.

Kvinder ud på arbejdsmarkedet

Fra slutningen af 1950'erne skete der en stor ændring i familierne. Kvinderne kom mere og mere ud på arbejdsmarkedet. Samfundet havde brug for arbejdskraft, og mange familier ville gerne have flere penge til bedre boliger, og til TV, bil mm. Hvad så med børnene? Der var kun to børnehaver i Køge: Køge Børneasyl i Kirkestræde 10, som især var for arbejderbørn, og Frk. Guldbergs Børnehave i Kirkestræde 21. Det var en halvdags børnehave, der navnlig blev benyttet af børn fra mere velstillede hjem. Først senere blev der etableret flere institutioner. Mange børn blev derfor passet af andre familiemedlemmer eller naboer. Hvordan skulle husmoren nu nå alle sine gøremål? Fra slutningen af 1950'erne blev hendes arbejde lettet en del. Flere familier fik køleskab, så man ikke behøvede købe ind hver dag. Der begyndte at komme selvbetjeningsbutikker med et større vareudbud, så det meste kunne købes et sted. Madlavningen behøvede ikke tage så lang tid. Det blev nemlig muligt at købe mad, der var forarbejdet, f.eks. pulversuppe. Flere familier fik vaskemaskine og støvsuger. Husmorens opgaver kunne således klares på kortere tid.

Hverdag og fritid

Familiens fritid Fritiden tilbragte man sammen med sin familie. Familiens fritid lå om eftermiddagen/aftenen, om søndagen og i ferierne. I 1950'erne blev den ugentlige arbejdstid forkortet med 3 timer til 45 timer. Lørdag var ikke en fridag som i dag. Om lørdagen gik børnene i skole, og de voksne på arbejde. I ferierne – som i 1952 blev udvidet til tre uger om året – var det ikke almindeligt at rejse til udlandet. Det var der ikke råd til. De fleste blev hjemme eller besøgte familien rundt omkring i Danmark.

Børns fritid

Mange børn havde et job efter skoletid, f.eks. som bybud eller barnepige. Eller de skulle hjælpe til i familien. I løbet af 1950'erne fik børn mere fritid end tidligere. Mange legede udendørs med kvarterets andre børn. Der blev leget skjul og forskellige sanglege og løbet på løbehjul. Drengene legede ”røvere og soldater” eller ”cowboy og indianere”. Pigerne sjippede, samlede glansbilleder og hønseringe og legede med påklædningsdukker. Alle læste Anders And blade, og Jan, Puk eller Sussi bøger. Mange spillede det populære spil ”terre”. Om sommeren kunne man tjene en fribillet til det omrejsende cirkus ved at slæbe vand til dyrene. Det årlige dyrskue bød også på spænding. Det blev dengang holdt på pladsen ved Søndre Strand nær det senere Hotel Hvide Hus. Mange børn gik til forskellige fritidsaktiviteter. Pigen og drengen på billedet er stillet op til afdansningsballet i deres stiveste puds. Det var almindeligt, at piger og drenge gik til dans på en af Køges danseskoler. Børnene lærte at danse af en danselærer eller -lærerinde. Hvis de havde været rigtig artige og lydige, fik de bagefter lov til at vælge et bolche fra danselærerens fine bolchedåse. En gang om året var der afdansningsbal, hvor børnene viste, hvad de havde lært gennem hele sæsonen. Der var også mange børn, der var spejdere. Her lærte de om naturen og at binde knob. De blå pigespejdere havde deres spejderhytte der, hvor posthuset ligger i dag. Dengang var det i yderkanten af byen. Om sommeren tog spejderne på sommerlejr med rygsæk og telt.

Ungdomskultur i Køge

Alle fik flere penge i 1950'erne, specielt i slutningen af årtiet. De unge i Køge fik også flere penge. Man kan sige, at de skabte deres eget rum, som skulle være helt anderledes end deres forældres med en anden slags musik og dans end den, de kendte fra deres forældres generation. Hver lørdag blev der arrangeret rockklub på Søndre Skole. Der blev serveret sodavand – nogle få drak øl. Der blev spillet musik: Cliff Richard, Tommy Steele, Elvis Presley og The Clifters. Her kom arbejdernes unge. I jazzklubben "Pigalle" i Odd-Fellow-gården blev der spillet jazzmusik. Her kom de mere veluddannede unge. De ældre fandt musikken højest upassende og vild, for ikke at tale om dansen! Hjemme kunne de unge kun høre deres musik, når deres far ikke var hjemme. For når han var hjemme, bestemte han. For de fleste blandt Køges ungdom gik hverdagen med skole og arbejde. Det blev forventet, at unge mennesker gjorde, hvad deres forældre sagde til dem. At stille spørgsmålstejn ved forældrenes autoritet var der endnu ikke mange, der turde.

Fodbold

Køge var i 1950'erne en kendt fodboldby. Faktisk blev Køge Boldklub Danmarksmester i 1954. Det var en stor dag for byen. Det var første gang nogensinde, at en klub uden for København vandt Danmarksmesterskabet. Det var en begivenhed, der optog hele byen. Til den afsluttende kamp på Stadion strømmede folk til, der var 14.500 tilskuere. Det var flere mennesker, end der boede i hele Køge. Folk sad i træerne for at få det hele med. Kampen mod B 93 endte 0-0, men uafgjort var nok, så Køge Boldklub vandt mesterskabet. Nogle af stjernerne på holdet var: Poul Erik "Popper" Petersen, Leif "Manse" Petersen, Povl "Tiller" Sørensen, "Lille" Knud Jørgensen og Hilmer Staalgaard. På Køge Boldklubs hjemmeside er der flere oplysninger om kampen i 1954 og om fodboldheltene.

Biografen

Når man skulle i byen, endte det som oftest med en biograftur. Der var to biografer i Køge: Kino i Nørregade 10 og Bio på Torvet. Det var ikke dyrt at gå i biografen, en biografbillet kostede i 1950'erne mellem 1 kr. og 2 kr. På den tid gik gennemsnitsdanskeren i biografen ca. 10 gange årligt. Det var før, alle hjem havde anskaffet et TV-apparat. De mest populære film var de amerikanske, eller danske Morten Korch film, hvor helten og heltinden altid fik hinanden til sidst. For børnene blev der vist "Far til Fire" med Lille Per i hovedrollen, som den altid sjove og opfindsomme lille dreng. På Hit med Historiens hjemmeside kan man finde eksempler på hvilke film, der blev vist i byens biografer i 1950'erne.

Byfester og karneval

Også dengang var der et rigt kultur- og foreningsliv i Køge. Her skal særligt fremhæves de store byfester i 1950'erne. Der er tale om karnevalerne i 1954 og 1958. Det var begivenheder, der involverede alle i Køge. Karnevalerne i Køge var kendt i hele landet. Forud gik et stort planlægningsarbejde. I C.F. Petersens store lade blev mange af de papmachéfigurer lavet, som på dagen blev fremvist i store processioner gennem byen.

Litteratur

Ikke-trykte kilder

Personalhistorisk materiale i Køge Byhistoriske Arkiv.

Forenings- og erhvervshistorisk materiale i Køge Byhistoriske Arkiv.

Østsjællands Folkeblad.

Forhandlingsprotokol for Kvindeligt Arbejderforbund i Køge 1950-1961. Venligst udlånt af foreningen.

Trykte kilder

Hyldtoft, Ole: Hverdagen blev anderledes – fra 1920 til i dag, Aschehougs

Orienteringsfag/Historie, emnehæfte 24, 1983.

Køge Bys Historie 1288-1988, bind II: 1850-1988. Red. af Helge Nielsen, Køge, 1988.

Nissen, Henrik S.: Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie: Landet blev by 1950-1970, bind 14, 1991.

Her kan du få flere oplysninger

Fagbøger

Hansen, Niels Erik: Når der kommer en båd med bananer. Danmark i 50'erne. København, 2000.

Hartmann, Nils: Danmark får travlt: fra Landbrugets udskiftning til nutiden: omkring 1780-2000. Gyldendal, 1996.

Hyldtoft, Ole: Hverdagen blev anderledes – fra 1920 til i dag, Aschehougs Orienteringsfag/Historie, emnehæfte 24, 1983.

Køge Bys Historie 1288-1988, bind II: 1850-1988. Red. af Helge Nielsen, Køge, 1988.

Skønlitteratur

Haugaard, Ilse M.: Hjerteskid. Gyldendal, 1992.

Jørgensen, Lone Diana: Marie ser land. Høst, 1998.

Jørgensen, Lone Diana: Marie går skolevejen. Høst, 1997.

Jørgensen, Lone Diana: Grisehandlerens Erna-Marie. Høst, 1996.

Kragh-Jacobsen, Søren: Sko på bordet. Tiderne Skifter, 2000.

Larsen, Knud Erik: Et stænk af verdenshavet. Gyldendal, 1993.

Reuter, Bjarne: Busters verden 1-3. Branner og Korch, 2000.

Reuter, Bjarne: Kys stjernerne. Branner og Korch, 1997.

Riis Ebbesen, Per: Månefjæs. Klim, 1991.

Urwald, Ann Mari: Tøser og drengetrafik. Klim, 1994.

Video og film "Køge i hverdag og fest 1958 – 1959" Udlånes på Køge Byhistoriske Arkiv og Pædagogisk Central i Køge. Viser hverdagsbilleder og situationer i Køge i slutningen af 1950'erne

"Karneval i Køge 1958 og 1963" Udlånes på Køge Byhistoriske Arkiv og Pædagogisk Central i Køge. Viser karnevaler i Køge.

"Hundrede års barndom", specielt om perioden 1950-1960

”Først fik vi endelig fred – nu mangler vi bare ro” Indtaling af Johannes Møllehave. Kan købes på Amtscentret for Undervisning i Ringkøbing. (båndværkstedet) Viser et tiår af Danmarkshistorien ud fra barndommens perspektiv.

”Som vi så os selv”, produceret af In film. Sammenslutningen af Lokalkiver – SLA vil kunne skaffe den. Viser smalfilm optaget af 2 familier i 1950’erne med familiemedlemmernes senere kommentarer.

Internet

Hit med Historiens hjemmeside: www.hitmedhistorien.dk

KøgeBibliotekernes hjemmeside: www.koegebib.dk

Køge Byhistoriske Arkivs hjemmeside: www.koegearkiv.dk

Køge Boldklubs hjemmeside: www.koge-boldklub.dk

Køge Kommunes hjemmeside: www.koege.dk

Om bogen

Projektet Hit med Historien har til formål at udvikle materiale om Køges historie til brug for undervisning, men også almindelig interesse for emnet. Vi var nogle personer, der længe havde savnet et sådant materiale, og så gik projektet i gang som et samarbejde mellem Køgebibliotekerne, Køge Byhistoriske Arkiv, Ellemarkskolen i Køge og Amtscentret for Undervisning i Roskilde. Vi har fået stor hjælp af en gruppe på 13 børn, der har fungeret som konsulenter for projektet. Mange tak til dem og til de mange, der har hjulpet med billeder og andet. Udover denne bog består materialet af en hjemmeside på adressen: www.hitmedhistorien.dk. Web-redaktør er Jacob Kobbernagel. Projektet er finansieret af de medvirkende institutioner samt tilskud fra Projekt Tusindkunst, År 2000 Fonden, Køge Kommunes Folkeoplysningsudvalg, Carlsen-Langes Legatstiftelse og Unidanmark-Fonden. Mange tak til alle bidragsydere. Dette er første bog i en planlagt serie på syv, der skal omhandle forskellige epoker i Køges historie. Vi har valgt at indlede serien med at fortælle om Køge i 1950’erne, en periode hvor der stadig er mulighed for at inddrage de levende kilder. Materialet består af denne bog samt en internetversion på projektets hjemmeside, hvor der ligger supplerende stof, som man selv kan arbejde videre med. Denne bog med tilhørende internetside skal danne basis for planlægning af projektets fremtidige form og indhold. Vi modtager derfor gerne kommentarer, som vil kunne indgå i udviklingsarbejdet.

Køge, juni 2001 Inger Halleløv, Birte Broch, Mette Henriksen, Britta O. Jensen, Karin Larsen, Hanne Villadsen og Jacob Kobbernagel.